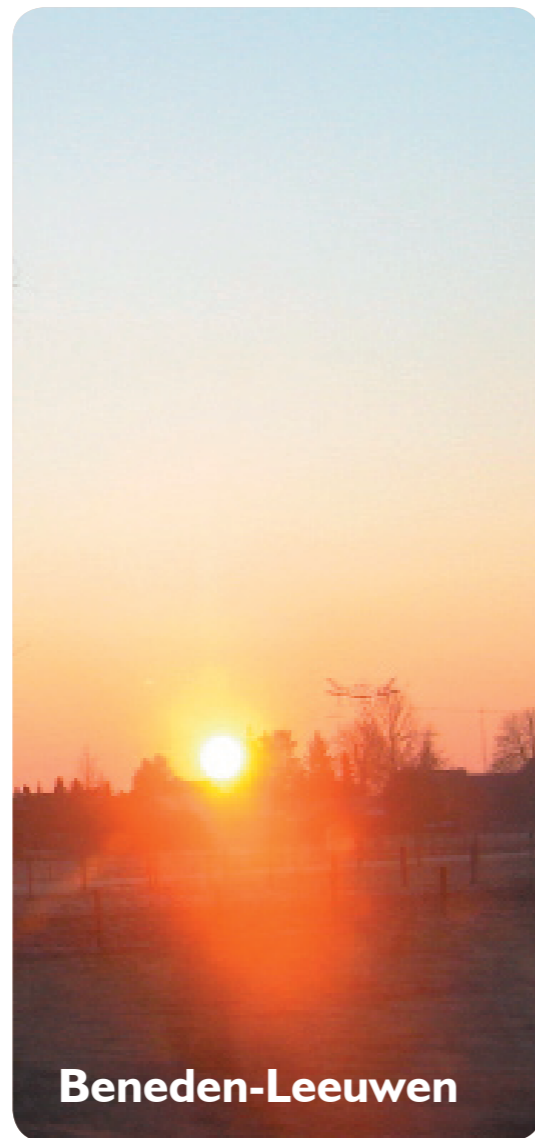

Ronde van het Rivierenland

werkschrift evaluatie van vijf Water & ruimte ateliers

Opheusden

Beneden-Leeuwen

Groesbeek

Alblasserdam

Deil

Introductie

Water én Ruimte

Nederland is een waterland. De Nederlandse landschappen, steden, cultuur en economie zijn van water doordrongen. Een cliché, ja, maar niet minder waar. Ook onze politiek-bestuurlijke cultuur getuigt van die samenhang met het waterbeheer: het begrip “polde-ren” is niet voor niets hét kenmerk van die cultuur.

Sinds het uitbrengen van de Vierde Nota over de Ruimtelijke Orde-ning (1988) en de Vierde Nota Waterhuishouding (1998), hebben respectievelijk “water” in de ruimtelijke ordening en “ruimtelijke ordening” in het waterbeleid hun intrede gedaan. Mede in de rug gesteund door de vraagstukken rond de klimaatverandering. Ruimtelijke ordenaars en waterbeleidsmakers en –uitvoerders zijn sindsdien herhaaldelijk opgeroepen om elkaar vaker op te zoeken en tot meer afstemming en gezamenlijke planvorming en uitvoering te komen. En ze hebben dat ook gedaan, getuige ook de opkomst van planconcepten als “water als ordenend principe” en de introductie van instrumenten als de Watertoets.

Ruimtelijk ontwerpen met water

In de lijn van bovengenoemde initiatieven om beleid, planvorming en uitvoering voor water en ruimte meer op elkaar te betrekken is ook het project “Ruimtelijk Ontwerpen met Water” uit het Actie-programma Ruimte en Cultuur (ARC, 2005) in het leven geroepen. Eén van de succesvolle activiteiten daarvan vormde het organiseren van een serie voorbeelden voor het ontwerpen op het raakvlak van water en ruimte (VROM, 2009). Op zeven plaatsen in Nederland is daarbij geëxperimenteerd met het inzetten van “ontwerpateliers”. De essentie daarvan vormde – rond een concrete opgave in een concreet gebied – waterbeheerders en ruimtelijke ordenaars samen opgaven te laten verkennen en daarvoor oplossingsrichtingen te laten vinden en uitwerken. Deze voorbeelden en de daaruit voortkomende handreikingen zijn in een rapportage verwerkt (Vrom, 2009).

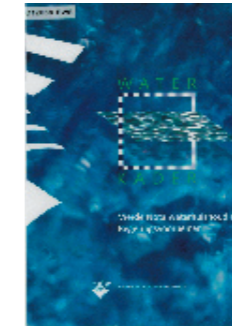
Waterateliers

Die “waterateliers” werden een succes. En dat smaakte naar meer. Ook na het aflopen van het ARC heeft het Ministerie van VROM – gesteund door Verkeer en Waterstaat en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit – besloten het instrument van de “waterateliers” verder te propageren voor het vinden van goede praktijkoplossin-gen voor water- en ruimteopgaven op een lokaal niveau. De coör-dinatie en uitvoering van deze actie was in handen van Deltares en de Dienst Landelijk Gebied (DLG). Op een oproep voor initiatieven daaromtrent heeft het Waterschap Rivierenland gereageerd. Samen met vijf gemeenten – Alblasterdam, West Maas en Waal, Neder-Betuwe, Groesbeek en Geldermalsen – heeft het waterschap geëx-perimenteerd met het instrument van het wateratelier bij het uit-werken en realiseren van de beleidsafspraken uit de waterplannen die met de gemeenten zijn opgesteld. De waterateliers verkennen daarmee een nieuwe werkwijze, maar leveren tegelijk ook een bij-drage aan de realisatie van staand beleid op de raakvlakken van wa-ter, ruimte en andere daaraan verbonden beleidsopgaven. In nauwe samenwerking tussen vertegenwoordigers van het waterschap en de vijf gemeenten zijn in de maanden december 2009 drie en januari 2010 twee waterateliers georganiseerd. De opzet en de uitvoering van de ateliers zijn begeleid door Robbert de Koning en Michaël van Buuren. Zij tekenen ook voor de verslaglegging. Tenslotte zijn de vijf water & ruimte ateliers geëvalueerd tijdens een bijeenkomst met alle begeleiders van waterschap en gemeenten op 9 maart 2010.

Vijf water & ruimte ateliers

Voor elk van de vijf ateliers is een werkschrift uitgebracht waarin de resultaten in beeld en woord zijn samengebracht. Hieronder zijn deze kort samengevat.

- “kastelen en waterlinten” is de titel van het werkschrift voor het atelier in de gemeente Geldermalsen. In het werkschrift is een aanzet gedaan voor het vinden van meer ruimte voor water, op basis van een integrale aanpak. Onder andere door gebruik te

maken van cultuurhistorisch belangrijke plekken en patronen in het plangebied.

- “de dorpsrand is het visitekaartje” beschrijft de uitkomsten van het atelier in de gemeente Neder Betuwe voor Opheusden en omgeving. De samenwerking tussen de deelnemers van het atel-ier heeft een aanzet gegeven voor het verknopen van water en ruimte opgaven. Met verrassende uitkomsten voor waterberging en een “face lift” van de zuidelijke entree van het dorp.
- het atelier voor de gemeente West Maas en Waal (uitbreiding van de kern Beneden-Leeuwen) heeft als titel “kansen aan de horizon” meegekregen. Het resultaat is een streefbeeld voor de wijze waarop water in en om de nieuwe woonwijk inhoud en vorm kunnen krijgen. Doelstellingen voor waterberging, vormge-ving van de openbare ruimte en recreatief gebruik komen daarin samen.
- “tussen Alblas en A15” beschrijft de resultaten van het atelier voor de gemeente Alblasterdam. In het studiegebied tussen de dynamiek van de A15 en de rust langs de Alblas zijn interessante aanleidingen gevonden en globaal uitgewerkt voor waterberging in combinatie met andere vormen van gebruik.
- het laatste atelier “Groesbeek en de Groesbeek” beschrijft de noodzaak voor een overall visie voor de het stroomgebied van de beek waar de gemeente zijn naam aan ontleent. Die visie is nodig om zowel voor de korte als de lange termijn doelen voor water-beheer en ruimtelijke ontwikkeling te kunnen verzilveren.

Evaluatie

Dit werkschrift gaat in op de uitkomsten van de evaluatiebijeen-komst van de ateliers uit de “Ronde van het Rivierenland”. Naast de inhoudelijke resultaten is daarbij vooral aandacht besteed aan de lessen die de deelnemers en organisatoren van de vijf ateliers heb-ben geleerd. In de navolgende paragrafen van dit zesde werkschrift van de “ronde” zijn die lessen beschreven.

Ervaringen

De deelnemers aan “Ronde van het rivierenland” kijken in het algemeen met positieve ervaringen terug op de water & ruimte ateliers. Zij noemen vooral de verfrissende blik op de opgaven die door de ateliers is ontstaan als een belangrijk resultaat. De intensieve samenwerking met andere disciplines en met vertegenwoordigers van andere instanties hebben in relatief korte tijd tot verrassende en nieuwe perspectieven op al langer bestaande opgaven geleid. De noodzaak en de kracht van integratie van opgaven – en niet te vergeten: oplossingsrichtingen - voor ruimte, water en andere thema’s (verkeer, cultuurhistorie, onderhoud en beheer, ...) is met de ateliers nog eens onderstreept. In de ateliers is daarbij ruimer gekeken (dat wil zeggen: ook buiten het directe studiegebied). Maar ook was er ruimte om voor specifieke locaties of thema’s dieper op de materie in

te gaan. Deze werkwijze van “uitzoomen en inzoomen” is veel deelnemers erg goed bevallen.

Echter, zonder een gedegen voorbereiding en het gericht uitnodigen – en waar nodig voorbespreken – van deelnemers konden die positieve resultaten niet worden bereikt. Ook is er veel tijd en energie gestoken in het vergaren van het juiste basismateriaal. Een verbeterpunt is de planning van ateliers en daarbij behorende voorbereiding. Er zijn veel verschillende mensen betrokken: het valt niet altijd mee die mensen op het goede moment bij elkaar te krijgen.

Een belangrijk aandachtspunt is ook de omvang van de groep waarmee je de ateliers uitvoert. Een relatief kleine groep – met de juiste disciplines – geeft de mogelijkheid in een dag inhoudelijk veel en snel resultaat te

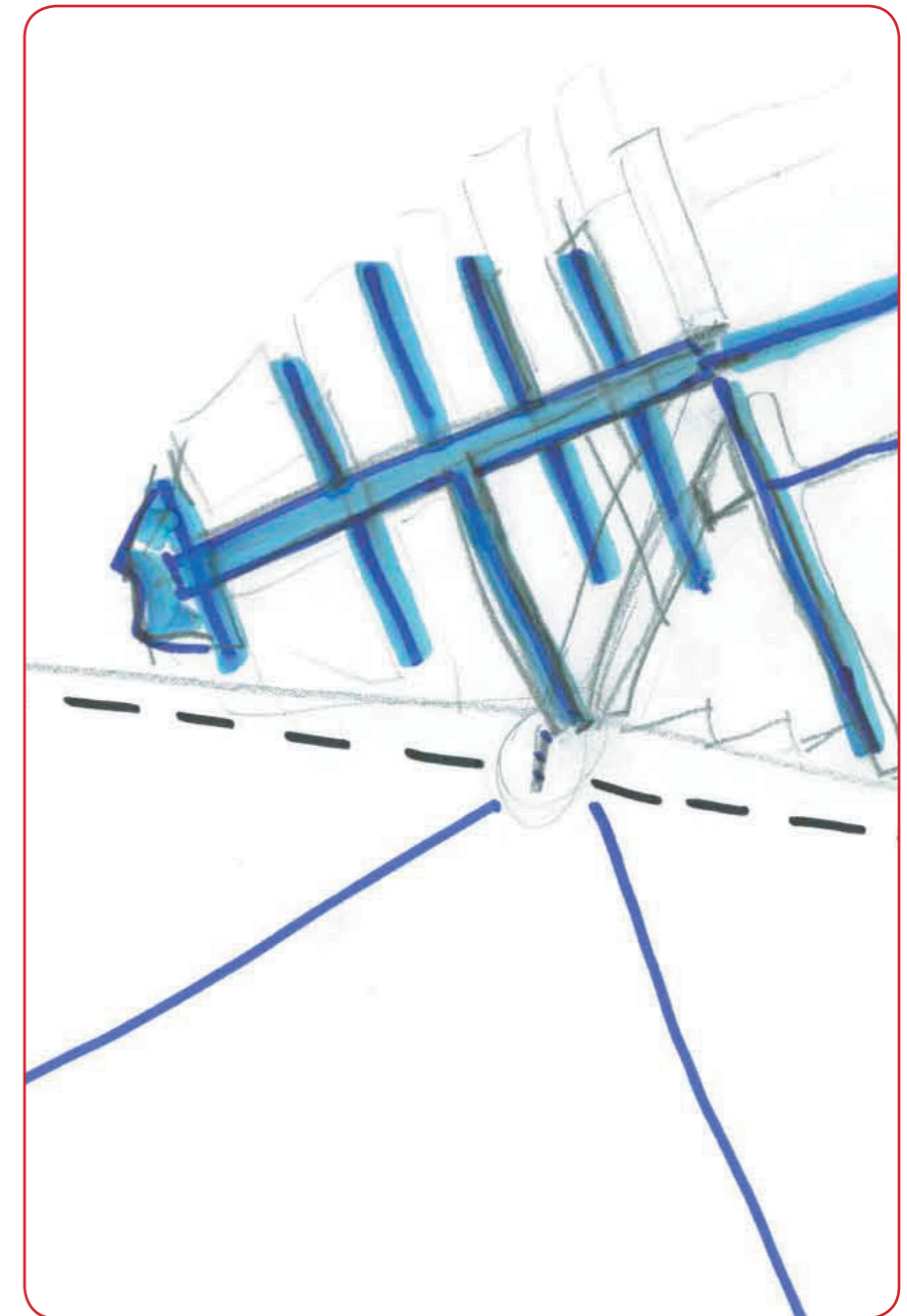
boeken. Een grotere groep is wat dat betreft minder slagvaardig, maar je betreft wel meer mensen. Met meer draagvlak als resultaat. De les is dan ook: maak een bewuste en expliciete keuze. Wat is gezien opgave en proces op dit moment het meest nodig: een snelle inhoudelijke slag of een breed draagvlak. En richt je atelier daarop in...

De ateliers van “Ronde van het rivierenland” smaken naar meer: de deelnemers geven aan dat zij ook in het vervolg planproces voor hun gebied het instrument van de water & ruimte ateliers zouden willen inzetten. Vooral wat meer complexe ruimtelijke vraagstukken (bijvoorbeeld wanneer grenzen van gemeenten worden overschreden) met verschillende actoren lenen zich daarvoor. De ateliers geven dan een relatief laagdrempelige mogelijkheid om (vernieuwende)

oplossingsrichtingen te vinden. Of om eens buiten de gebaande kaders om de opgaven vanuit een ander perspectief te bezien en daarmee te werken aan gedeelde probleemstellingen. Tenslotte wordt ook de kracht van de atelier werkvorm genoemd bij het kweken van draagvlak. In dit verband gaf een van de deelnemers aan: “de ateliers kosten veel (voorbereidings)tijd, maar die betaald zich terug in draagvlak en inhoudelijke verdieping”. Het is overigens belangrijk ook binnen de eigen organisaties de resultaten van de ateliers uit de “ronde” onder de aandacht te brengen. Juist ook voor het interne draagvlak en voor het verder uitdragen van de potenties van de ateliers. De neerslag van de atelierresultaten in de werkschriften moet daarbij benut worden.

Naast deze meer algemene ervaringen met de water & ruimte ateliers is een aantal waarnemingen opgetekend over de doelstellingen

van de ateliers en over de ateliers als werkvorm.

Schets uit water & ruimte atelier Opheusden (17-12-2009)

“Met de voorgenomen dorpsinbreiding kan een stap gezet worden voor een samenhangende waterstructuur op de lange termijn. Hierdoor ontstaat logica voor de ruimtelijke ontwikkeling en voor het waterbeheer op de lange termijn en is geen sprake meer van ‘incidenten planologie’.”

Doelstellingen

Bij de water & ruimte ateliers staan steeds drie doelstellingen centraal:

- 1 zoek de samenhang tussen de opgave voor waterbeheer en ruimtelijke ordening en ontwikkeling;
- 2 de mogelijkheden gezamenlijke oplossingen daarvoor te vinden;
- 3 het verbinden van mensen uit 'water' en 'ruimte' werkvelden.

Naar aanleiding van de uitvoering van de vijf water & ruimte ateliers uit "de ronde van rivierenland" zijn bij deze doelstellingen kanttekeningen geplaatst.

Doelstelling 1: Samenhang zoeken in de opgave water en ruimte

- De kennis en informatie over de thema's water en ruimte is nog onvolledig en nog onvoldoende wederzijds bekend. Zo hebben de ateliers bijgedragen aan veel beter

begrip en inzicht in het functioneren van de watersystemen bij de ruimtelijke ordenaars. Met name is veel tijd besteed aan het toelichten, uitleggen en uitwerken van de wijze waarop claims voor waterberging ruimtelijk vertaald moeten worden. Wederzijds inzicht en begrip vergroot de kans op het vinden van realistische functiecombinaties. Of er wordt duidelijk dat bepaalde combinaties echt niet kunnen. Het is belangrijk hier aan te tekenen dat de begrippen "ruimte", "ruimtelijke ordening" en "ruimtelijke ontwikkeling" ruim opgevat moeten worden. Daaronder vallen ook aspecten als cultuurhistorie, verkeer, recreatie, onderhoud en beheer.

- De opgaven en vraagstukken kennen vaak een verschillende niveau van abstractie. Watergerelateerde vraagstukken zijn vaak

al zeer concreet, waar (andere) ruimtelijk ontwikkelingen veel abstracter zijn. De benadering van de betrokken personen sluit daarbij vaak ook aan. Het is van wezenlijk belang deze verschillen te onderkennen. In de ateliers is hieraan inhoud gegeven door abstracte, meer strategische aspecten van de betreffende opgaven en concrete uitvoering beide uit te werken en waar mogelijk met elkaar te verknopen.

- Vraagstukken van beheer en onderhoud (vooral van de watersystemen) komen in alle ateliers zeer prominent naar voren. Er zijn daarbij "rekkelijken" (er zijn meerdere manieren om een bepaalde doel te bereiken) en "preciezen" (het doel moet conform de vastgestelde normen worden bereikt; afwijkingen zijn uit den boze). Voor de (uitvoerings)praktijk is het lastig

dat vanuit een organisatie (bijvoorbeeld het waterschap) naar buiten toe verschillende beelden en interpretaties worden gehanteerd. Een eenduidige standpunt maakt communicatie veel gemakkelijker. Geef daarbij wel ruimte voor lokaal maatwerk.

Doelstelling 2: Ontwikkelen van gezamenlijke oplossingsrichtingen

- Bij alle ateliers is uiteindelijk de conclusie getrokken dat een heldere overall visie (integraal, voor water, ruimte en andere relevante aspecten) voor het gebied nodig is. Soms zijn daar in de ateliers verschillende aanzetten gegeven, zoals voor Opheusden. Voor Beneden-Leeuwen is één streefbeeld ontwikkeld. Bij een overall visie hoort ook een heldere uitvoeringsstrategie. Die strategie moet korte(re) en lange(re) termijnen omvatten. Opdat in de loop der tijd – eventueel ook op een ad hoc wijze, dus “beetje bij beetje” – bij de uitvoering aan een totaal wordt gewerkt.

- Het valt op dat voor waterproblemen van het (bestaand) stedelijk gebied de oplossing vrijwel altijd buiten het bestaande bebouwde gebied wordt gekeken. Beter zoeken - zoals in de ateliers is gedaan –

opent toch ook perspectieven voor (meer, verrassende) mogelijkheden in bestaand stedelijk gebied. Zie bijvoorbeeld de potenties van de kasteelplaatsen in Deil. Het benutten van ruimte in bestaand bebouwd gebied past beter bij het uitgangspunt om waterhuishoudkundige problemen zo dicht mogelijk bij de “bron” aan te pakken. En voorkomt dat we steeds weer de problemen buiten die “brongebieden” willen oplossen.

- Ook bij de discussie over nieuw aan te leggen stedelijk gebied is er een neiging de oplossing naar (of over) de rand van het gebied te tillen. Leergeld van het verleden (problemen niet meer ter plekke kunnen oplossen) wordt nog onvoldoende betaald. Dit heeft ook te maken met de wijze waarop “(exploitatie)kosten” worden verrekend. In die kosten worden de lange termijn kosten voor het waterbeheer doorgaans niet meegerekend.

- Verbreding van vraagstukken zoals in de ateliers is gevolgd, leidt soms tot verrassende “ontdekkingen”. Denk aan de kansen van de “kasteelplaatsen” in Deil, het vernatten van het bos bij Alblasserdam of het slim benutten van overhoeken

en andere gebruiksruidten in de kern van het dorp Opheusden. Ook kan door het creëren van extra randlengte van / langs bestaande waterlopen opvallende veel opslagcapaciteit worden gerealiseerd. Eerste berekeningen tijdens de ateliers indiceren dat hier toch onverwacht veel “bergingsruimte” gevonden kan worden. Zie bijvoorbeeld de mogelijkheden van de afwaardering en herinrichting van de Van Hiemstraweg in het atelier voor Beneden-Leeuwen.

- Goede oplossingen vereisen een goede oplossing voor beheer en onderhoud. Maar de doelen daarvoor kunnen vaak ook door een meer op de lokale situatie toegesneden interpretatie van bestaande normen en standaards worden bereikt. Goede uitwisseling van ideeën en ervaringen maken vaak duidelijk dat beheers- en onderhoudsdoelen (ook) op andere manieren bereikt kunnen worden, die beter passen bij de lokale situatie of het gebruik. Dit vergt een heldere visie van betrokken partijen en de ruimte en bereidheid die ‘slim’ te interpreteren. Zo is in verschillende ateliers de optie genoemd dat de meerkosten van varend onderhoud van zeer brede profielen

voor waterlopen op kunnen wegen tegen de meerwaarde die de extra ruimte oplevert voor bijvoorbeeld berging, ecologie of recreatief gebruik.

Doelstelling 3: Verbinden van mensen

- De ateliers verbinden mensen die – soms sterk - verschillen voor wat betreft
- kennis van de (water)systemen;
- inzicht in ruimtelijke ontwikkelingen;
- abstractieniveau: meer strategisch of juist uitvoerend;
- gebiedskennis;
- betrokkenheid bij project / dienstverband.

In de ateliers komen deze allemaal bij elkaar: een – in potentie – rijke en vruchtbare combinatie. Maar het is ook belangrijk na te gaan wat de verschillende kennis en kwaliteiten betekent voor de verdere invulling van de werkzaamheden tijdens het atelier. Een belangrijk deel van de voorbereiding is erop gericht na te gaan welke kennis en kwaliteiten voor de gestelde opgave echt nodig zijn. En eventueel via voorgesprekken, betrokken personen van te voren te benaderen. Het op het goede moment aan tafel krijgen van alle benodigde personen is geen makkelijke opgave, zo benadrukken de organisatoren van de vijf ateliers.

- De verschillende mensen aan tafel betekent ook dat snel afwegingen kunnen worden gemaakt tussen (vertegenwoordigers van) verschillende disciplines, organisaties en beleidsfasen. Dat levert in het algemeen versnelling of verdieping van beleidsprocessen of keuzemogelijkheden op.
- De praktijk leert dat mensen – als ze met elkaar in contact komen – dit in de normale praktijk lineair is geregeld: van A naar B naar C naar D, et cetera. Na een lange keten komt A dan wellicht weer in beeld. Tijdens een atelier zijn alle mensen bij elkaar, kunnen elkaar direct aanspreken, vragen stellen en antwoorden geven en worden vraagstukken direct “kortgesloten”.

Schets uit water & ruimte atelier Beneden-Leeuwen (15-12-2009)

“Het voorstel voor de nieuwe waterstructuur bestaat uit een aantal onderdelen. Vanuit het dorp wordt een redelijk brede watergang langs de Van Heemstraweg gesitueerd. Deze loopt aan de oostzijde van de wijk naar het zuiden en komt uit in een met biez en riet beplant helofytenmoeras. De watergang loopt langs de zuidrand in westelijke richting en splitst richting het (provinciale) waterbergingsgebied en de wijk. Het water loopt via drie watergangen de wijk in en is met dwarsgangen met elkaar verbonden. Er is een overloop aan de oostzijde waardoor er circulatie is.”

De Water & ruimte ateliers als werkmethode

De deelnemende personen hebben aangegeven dat de atelier werkmethode hen zeer goed is bevallen. Het is ook wenselijk deze werkvorm weer in te zetten bij een vervolg op de behandelde projecten; voor de opgave bij Beneden-Leeuwen heeft al een vervolg atelier plaats gehad. Maar ook is het nuttig voor andere projecten en bij andere gemeenten in het werkgebied van het waterschap deze werkvorm te introduceren. Bijvoorbeeld voor de verdere uitwerking van de (gemeentelijke) waterplannen. Ter ondersteuning van het verder ontwikkelen van deze werkvorm volgen hieronder een aantal kanttekeningen en ervaringen uit de “ronde van rivierenland” over de werkmethode van de ateliers.

1 De verantwoordelijke organisaties. De dragen de organisaties (in dit geval: waterschap samen met betreffende gemeente) zijn de aangewezen instanties voor het orga-

niseren van de ateliers. Specifieke ondersteuning (aandragen of interpreteren, visualiseren van kennis, procesbegeleiding; schrijven verslag) kan eventueel worden ingehuurd. Maar de kern van de voorbereiding en organisatie zou bij verantwoordelijke instanties moeten liggen. Het is immers “hun” opgave; zij moeten er mee verder.

2 Een gebiedsexcursie is een onmisbaar onderdeel van de atelierwerkvorm

Deze excursie dient verschillende doelen:

- gezamenlijk het gebied (beter) leren kennen en een beeld van de situatie en het gebied vormen.
- uitwisselen van verschillende perspectieven op en kennis van het betreffende gebied. Juist met anderen zie je toch weer nieuwe dingen; ook al ken je het gebied.
- natuurlijke ‘start’ van het groepsproces (saamhorigheid; samen aan de slag; teambuilding).

3 Een hele dag is absoluut een minimum voor een geslaagd water & ruimte atelier.

Elk atelier heeft een aanlooptijd nodig. En voldoende tijd voor verdieping, uitwerking en kritische beschouwing. Tijd is ook nodig om voldoende ruimte te geven voor creativiteit en nieuwe – inhoudelijke – ontdekkingen. Tenslotte is er ook tijd nodig om ieders inbreng te garanderen. De ervaring (ook geuit door de deelnemers) leert dat een dag:

- nodig is voor goede bijdragen en uitwisseling;
- efficiënt is (juist omdat er net meer tijd is dan bij reguliere meetings) hetgeen diepgang en doorwerking ten goede komen;
- dat door voorgaande punt opgave(en) en mogelijke oplossingen beter in beeld gebracht kunnen worden;
- creatieve werkvormen ingelast kunnen worden;
- energie makkelijk vast gehouden kan wor-

Schets uit water & ruimte atelier Groesbeek (15-01-2010)

“Het is gewenst om de beken als continue structuren van bron tot monding te behandelen en ze te (her)ontwikkelen als dragers voor de toekomstige ruimtelijke structuur. Een dergelijke visie is nodig om de komende decennia een duidelijk ‘richtsnoer’ of ‘kompas’ te hebben waarmee allerlei (kleinere of grotere, structurele of incidentele) ruimtelijke besluiten genomen kunnen worden.”

den (zeker in combinatie met excursie).

4 Grondige voorbereiding is een succesfactor

Het gaat daarbij om – kort maar krachtig – een selectie van de voornaamste informatie op tafel (of aan de muur) te hebben. En om de juiste deelnemers te selecteren, te briefen en voor te spreken. Juist een grondige voorbereiding geeft de atelierleiding voldoende houvast en inzicht om tijdens het atelier zelf flexibel het programma aan te passen. Bijvoorbeeld door hoofd- en bijzaken makkelijk te kunnen scheiden. Of nieuwe / belangrijke ‘ontdekkingen’ tijdig te herkennen voldoende aandacht te geven. Zo is in verschillende waterateliers het programma “naar behoeften” aangepast: in Beneden-Leeuwen en Groesbeek is zo door een deel van de deelnemers intensief aandacht besteed aan de profielen van waterlopen en beken.

5 Noodzakelijk (inhoudelijke) informatie

De ateliers hebben duidelijk gemaakt dat twee soorten “kaart informatie” onmisbaar zijn. Het gaat om:

- een helder, overzichtelijk kaartbeeld waar het watersysteem en het functioneren

daarvan in ‘vier dimensies’ (lengte, breedte, diepte, tijd) is samengebracht. Een kaart met andere woorden die het functioneren van het watersysteem verbeeld. Het is opvallend dat een dergelijke kaart – ook bij de waterschappen - niet bestaat. Tijdens de ateliers is hiervoor een soort ‘concept-standaard’ ontwikkeld. Naast de ligging van de verschillende waterlopen en kunstwerken (legger) horen daarbij ook de peilen en stroomrichtingen (winter en zomer) bij.

- eenduidige en goed onderbouwde kwantificering van de wateropgave en afspraken daaromtrent. In een aantal ateliers kwamen rond de omvang van de wateropgave steeds weer vragen en soms ook nieuwe inzichten – aan de orde waardoor deze opgave steeds weer opnieuw aandacht behoefde. de orde.
- een omvattend (kaart)beeld van relevant ruimtelijk beleid en dito ruimtelijke ontwikkelingen (al dan niet in beleid vastgelegd). Zo’n totaal overzicht maakt het mogelijk de samenhang van verschillende (ruimtelijke) opgaven te zien en nader uit te werken.

Schets uit water & ruimte atelier Alblasserdam (11-01-2010)

“Rond het sportpark zijn er twee opties voor meer waterberging die de ruimtelijke kwaliteit versterken. Bijvoorbeeld door het maken van een rietland langs de watergang bij het gemaal. Hierbij moet de manege verplaatst worden, bijvoorbeeld in de richting van de boezemkade. Doodlopende paden worden ommetjes en sluiten aan op de doorgaande route naar Papendrecht. Woningbouw aan de dijk kan plaats vinden, mits er ruim zicht blijft vanuit het sportpark/bosrand op Hof Soeburch langs de Alblas.”

6 De deelnemers

Het aantal deelnemers is een cruciaal gegeven. Het gaat erom een balans te vinden in voldoende differentiatie van kennisdragers en partijen. Maar tegelijkertijd de groep compact te houden om snel en efficiënt te kunnen opereren. Het aantal van 6 tot 8 deelnemers is ideaal. Als er duidelijk meerdere opgaven, koersen, oplossingsrichtingen, deelgebieden zijn te onderscheiden kan in meerdere groepen van deze omvang worden gewerkt.

Voor de opgaven die in de waterateliers aan de orde waren is lokale (veld)kennis van groot belang gebleken. De rol van de landschapsarchitect / ontwerper (synthese van verschillende onderdelen, verbeelden mogelijke oplossingsrichtingen) is belangrijk voor een goed inhoudelijk resultaat. Daarnaast moeten de deelnemers voldoende kennis inbrengen over hydrologie, bestuur en politiek, financiën, beheer en onderhoud. Afhankelijk van de kenmerken van het gebied kunnen ook stedenbouw, ecologie, verkeer en recreatie belangrijke kennisvelden zijn. Tijdens de voorbereidende werkzaamheden moet duidelijk worden waar de zwaartepunten liggen van de discipline inbreng en de noodzakelijke ‘mengverhouding’ daarvan.

7 Frequentie ateliers

Algemeen is de conclusies getrokken dat werken in ateliervorm (zie bovenstaande) in meerdere fasen van het plan- en keuzeproces tot meerwaarde leidt. Het dient daarmee niet bij één water & ruimte atelier te blijven: zoek elkaar ook later via deze werkvorm op! Maak wel steeds een overwogen en door-dachte keuze over de inzet van de ateliers. Het kan juist goed zijn deze af te wisselen of te combineren met met andere werkvormen zoals reguliere vergaderingen, presentaties, informatiebijeenkomsten, et cetera.

8 Zeg het in beelden

Gebruik taal van de ruimtelijke ordening: kaarten, referentiebeelden, principe schetsen, doorsneden. Juist die “beeldende” communicatie maakt de resultaten helder, toegankelijk en overdraagbaar. En geven – ook met niet-specialisten – vaak een directe aanleiding voor een goede dialoog over de water- en ruimte opgaven. Tekeningen – zoals in de werkschriften van de “ronde van rivierenland” brengen om wateropgaven bij de ruimtelijke ordening in hun “eigen taal” op tafel. En bieden de opstap deze te verbinden

Hoe nu verder?

De “Ronde van het Rivierenland” heeft enthousiaste deelnemers en interessante, inhoudelijke ontdekkingen opgeleverd. De vertegenwoordigers van het waterschap en de betrokken gemeenten willen verder met werkmethode en resultaten. Eén van de succesfactoren – zo blijkt uit de evaluatie van het project – is de ondersteunende subsidie van het rijk. Zonder die subsidie zou het initiatief niet zijn opgepakt. Tegelijkertijd is de conclusie dat voortzetting van die (financiële) ondersteuning nodig is om de werkmethode van de ateliers breed bij de eigen organisaties door te voeren. De ervaringen zijn positief, het enthousiasme is aanwezig, maar de groep mensen die tot nog toe zijn bereikt is relatief nog maar klein. Het extra steuntje in de rug is nodig om ook bij de andere – tientallen – gemeenten in het werkgebied van het waterschap Rivierenland een kwaliteitsimpuls te geven voor de uitvoering van de waterplannen.

Schets uit water & ruimte atelier Deil (14-12-2009)

“In het dorp lagen maar liefst zeven kastelen. Van een enkele kasteel zijn de contouren van de waterpartijen nog zichtbaar. Voorgesteld wordt om vijvers en grachten weer open te graven voor lokale waterberging. Bij voorkeur zou er een nevenfunctie aan gekoppeld kunnen worden, bijvoorbeeld een park of een ijsbaan. Een enkele gracht zou een overloop kunnen krijgen naar een doorgaande watergang.”

colofon

gemeente
Neder-Betuwe

Gemeente
West
Maas en
Waal

Het werkschrift 'Ronde van het Rivierenland, evaluatie van vijf Water & ruimte ateliers' is opgesteld door Robbert de Koning landschapsarchitect BNT en Dienst Landelijk Gebied (DLG) in opdracht van Waterschap Rivierenland en de gemeenten Neder-Betuwe, Beneden-Leeuwen, Groesbeek, Alblasterdam en Geldermalsen,. Het project kon plaatsvinden dankzij een subsidie van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM).

Samenstelling en uitvoering

Michaël van Buuren (Dienst Landelijk Gebied, Arnhem)

Robbert de Koning (Robbert de Koning landschapsarchitect BNT, Arnhem)

Begeleiding namens de opdrachtgevers

Erik Riemersma en Marjolein Reijnierse (Waterschap Rivierenland, coördinatie namens de opdrachtgevers)

Pieter Bode, Inez Wissingh, Henriëtte Nonnekens, Jeroen Haas (Waterschap Rivierenland)

Daniëlle Eggink (Gemeente Neder-Betuwe, begeleider atelier Opheusden)

Annelies Straatman (Gemeente West Maas en Waal, begeleider atelier Beneden-Leeuwen)

Cees van der Ree (Gemeente Groesbeek, begeleider atelier Groesbeek)

Bernard Welschen en Willem-Jan Leenhouts (Gemeente Alblasterdam, begeleiders atelier Alblasterdam),

Rudy Visscher (Gemeente Geldermalsen, begeleider atelier Deil)

April 2010. Meer informatie over de Water-ruimte ateliers is te verkrijgen bij Erik Riemersma en Marjolein Reijnierse van Waterschap Rivierenland, telefoon 0344-649090

Ruimte en Milieu
Ministerie van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

